

MARTA WROŃSKA

**Pedagogika medialna
– „wychodzenie poza dostarczone informacje”***

Media Pedagogy – „Going Beyond the Provided Information”

Doktor habilitowany profesor UR, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Katedra Pedagogiki Medialnej, Polska

Streszczenie

Obecnie posiadanie przez uczniów informacji czy wiadomości tylko ze szkolnego programu nauczania może być przyczyną wyalienowania ich z realnej rzeczywistości, co często określane jest syndromem szoku informacyjnego i medialnego. W artykule przedstawiono główne założenia pedagogiki medialnej i jej możliwości kreowania uczenia się przez odkrywanie, którego prekursorem był Bruner. Takie działanie pomaga uczniom przyjąć odpowiedzialność za własne uczenie się, rozwija bardziej złożone myślenie, pozwala koncentrować się na wewnętrznej, a nie zewnętrznej motywacji i pomaga zapamiętywać i przetwarzać ważne informacje. Współcześnie medialne otoczenie daje jednostce wiele szans – staje się źródłem wiedzy, doświadczeń, możliwości „wychodzenia poza dostarczone informacje” w szkole, co sprzyja rozwojowi własnych zainteresowań, realizacji potrzeb i aspiracji.

Słowa kluczowe: pedagogika medialna, wychodzenie poza dostarczone informacje, uczenie się przez odkrywanie

Abstract

Currently, students' possession of information or cognisance purely from the school teaching programme could result in alienation from the actual reality which is frequently termed as informational and media shock syndrome. This article presents the main assumptions of media pedagogy and its ability to create discovery learning of which precursor was Jerome Seymour Bruner. This kind of activity helps students to take responsibility for their learning, develops more complex thinking, allows them to concentrate on internal rather than external motivation and also helps to remember and process an important information. Nowadays, media environment provides an individual with a number of opportunities – becomes a source of knowledge, experiences, possibilities to „go beyond the provided information” from school what aids students in branching out on their own and satisfying their needs and aspirations.

Keywords: media pedagogy, going beyond the provided information, discovery learning

* Tytuł artykułu nawiązuje do książki Brunera (1978).

Wstęp

Współczesna cywilizacja, rozwój nauki i technologii informacyjnych oraz postępujący na ich tle progres społeczny stawiają przed instytucjami edukacyjnymi nowe zadania dydaktyczno-wychowawcze. Rezultatem tych zadań ma być uczeń o osobowości akceptującej konieczność ciągłego uczenia się, skierowanej na przekształcanie otaczającej rzeczywistości, w tym przestrzeni medialnej. Obecnie doświadczenia medialne młodego pokolenia są zupełnie odmienne od doświadczeń ich nauczycieli. Kiedyś „międzypokoleniowa przepaść” nie była tak wyraźna, jak dzisiaj. Coraz częściej wszyscy jesteśmy zaskakiwani i często czujemy się obco w przestrzeni medialnej, która jest bardzo zróżnicowana i nieustannie zmienia się w wyniku zachodzących procesów globalizacji, transformacji systemowej czy ponowoczesności. Wzrasta tempo życia, dezaktualizują się informacje, codzienność ulega coraz bardziej elektronizacji. Powstaje kultura, w której dorośli, jak i dzieci czują się zagubieni. Dzieci, ponieważ nie są pewne, czy „istnieją jeszcze gdzieś na świecie dorośli, od których mogliby się dowiedzieć, co powinni dalej robić w życiu” (Mead, 1978, s. 121), dorośli – ponieważ przerażają ich media cyfrowe.

Obecnie, nauczyciel nie jest już jedynym źródłem pozyskiwania wiadomości, a szkoła często przestaje być nawet atrakcyjnym miejscem, do której uczęszcza uczeń. Dlatego nowa edukacja szkolna wymaga dużego zaangażowania w cały proces dydaktyczny zarówno ze strony nauczyciela, jak i ucznia. Zadaniem nauczyciela jest przygotowanie uczniów do życia w nowych warunkach wymagających dużo większej samodzielności. Bardzo trafnie określa to konstatacja: „wzrastający lawinowo strumień informacji wymaga od poszczególnych osób nabycia kompetencji ich przetwarzania i refleksyjnego stosowania. Oparcie się na takich umiejętnościach, jak biegłość zastosowania nowych technologii, rozumienie treści, jakie oferują, wykorzystanie tych technologii twórczo, pozwoli lepiej funkcjonować w sferach społecznych” (Skrzydlewski, Kuźmicz, Michalak, 2006, s. 527). Warto podkreślić, iż współczesne media stają się nie tylko dziedziną narzędzi intelektualnych wykorzystywanych w tworzeniu struktur wiedzy, ale przede wszystkim nową ogólnoswiatową domeną edukacji i komunikowania (Skrzydlewski i in., 2006, s. 527).

Pedagogika medialna – krótki zarys

Pedagogika medialna jako subdyscyplina pedagogiczna opisuje i wyjaśnia wielorakie funkcje, jakie pełnią obecnie media w szeroko pojętej edukacji. Ponadto określa wpływ oraz zasięg oddziaływania mediów na człowieka. Zadaniem pedagogiki medialnej jest m.in. opracowanie koncepcji nauczania i uczenia się opartych na wykorzystaniu mediów, np. kształcenie multimedialne, kształcenie na odległość, podręczniki i programy multimedialne. Celem pedagogiki medialnej jest formułowanie zasad i metod pracy z mediami, a także szukanie pewnych

podstawowych, wspólnych, potwierdzonych empirycznie mechanizmów odbioru i oddziaływania mediów. Do ważnych celów pedagogiki medialnej należy zaliczyć także opisywanie i analizowanie właściwości oraz możliwości edukacyjnych mediów oraz opracowywanie optymalnych sposobów stosowania mediów w zorganizowanych procesach edukacyjnych (Strykowski, 2005, s. 169).

Pedagogika medialna jest nauką interdyscyplinarną, scalającą wiedzę teoretyczną, empiryczną i praktyczną w zakresie wpływu i oddziaływania mediów oraz zasad właściwego i efektywnego posługiwania się nimi. Poszukuje odpowiedzi na pytania: Jak ludzie uczą się z mediów? Jak media wpływają na rozwój procesów poznawczych i wiedzy? Jakie mechanizmy leżą u podstaw kształtowania się wartości pod wpływem mediów? Jak krytycznie korzystać z przekazów medialnych? Jak uczyć innych i uczyć się, wykorzystując nowoczesne technologie informacyjne? Jak stosować media w procesach dydaktycznych i wychowawczych, aby uzyskiwać jak najlepsze rezultaty? (zob. Strykowski, 1999; Siemieniecki, 2009). Pedagogika medialna umożliwia także formułowanie wskazówek, rekomendacji i dyrektyw skutecznego działania względem racjonalnego i krytycznego odbioru mediów.

Praktyczną egzemplifikacją pedagogiki medialnej jest edukacja medialna, która ma przygotowywać do życia w zmediatyzowanym świecie. Istotą edukacji medialnej stanowią świadome i zorganizowane działania dydaktyczne, których przedmiotem są szeroko rozumiane media. Celem tych działań jest nie tylko dostarczanie wiedzy o mediach, ale przede wszystkim przygotowanie do konstruktywnego posługiwania się mediami i wykorzystywania ich w rozwoju intelektualnym i zawodowym człowieka, a także kształtowanie i doskonalenie umiejętności świadomego, refleksyjnego i krytycznego odbioru przekazów medialnych oraz ocenianie, wartościowanie i projektowanie różnorodnych komunikatów multimedialnych. Edukacja medialna dąży do ukształtowania człowieka, który z jednej strony potrafi sprawnie posługiwać się mediami i narzędziami technologii informacyjnej, z drugiej – czyni to w sposób refleksyjny i odpowiedzialny.

Pedagogika medialna a procesy wychowawcze

Rozwój i upowszechnienie mediów cyfrowych stworzyło jakościowo i ilościowo nową sytuację dla oddziaływań wychowawczych. Należy pamiętać, że świadome oddziaływanie wychowawcze powinno być ukierunkowane. Wychowanie musi służyć dobru indywidualnemu każdego człowieka, ale jednocześnie także dobru zbiorowemu całej społeczności, w której wychowanek będzie żył. Ważne jest harmonijne godzenie interesu jednostkowego i zbiorowego, a także kształtowanie człowieka o takich kwalifikacjach intelektualnych, moralnych, uczuciowych, społecznych, sprawnościowych, które pozwolą mu stworzyć wizję alternatywnych, pożądaných przyszłości i wyzwolą gotowość do podjęcia reali-

zacji tych wizji. Istotne jest, by jednostka na skutek procesów edukacyjnych chciała i umiała wprowadzić zmiany w czterech wymiarach: globalnym – w skali światowej; społecznym – w skali własnego narodu; lokalnym – w skali własnego środowiska; indywidualnym – w skali własnej osoby.

Pedagogika jako nauka o edukacji ewidentnie podkreśla, że zarówno nauczanie, jak i wychowanie to czynności polegające na celowym urabianiu – by użyć tu określenia Znanieckiego – osobowości wychowanka. Odnoszą się one jednak do różnych dyspozycji psychicznych. Przez nauczanie rozumie się przyswajanie tzw. dyspozycji instrumentalnych, a więc wszystkiego, co ma człowiek wiedzieć, umieć i rozumieć, natomiast wychowanie to kształcenie tzw. dyspozycji kierunkowych, to jest takich, które określają, ku jakim celom jednostka będzie zmierzała i jakich zasad będzie przestrzegała. Dyspozycje instrumentalne to wiedza, umiejętności, inteligencja, uzdolnienia i sprawności. Pełnią one w osobowości człowieka funkcje wyposażenia niezbędnego do realizacji pewnych celów. Natomiast dyspozycje kierunkowe to postawy, przekonania lub ideały, a więc mniej lub bardziej trwałe nastawienia na realizację określonych celów.

Pisząc o wychowaniu, nie sposób pominąć ważnej sentencji Piageta, która mówi, że podstawowym celem wychowania jest ukształtowanie człowieka zdolnego do robienia rzeczy nowych, a nie tylko powtarzającego to, co robiły już poprzednie pokolenia – człowieka twórczego, wynalazczego i odkrywczego (Piaget, 1988, s. 92). W obecnym czasie pomocne mogą być technologie informacyjne. Według Nosala (2004, s. 21–26) zastosowanie nowoczesnej technologii spowodowało ewolucję kompetencji współczesnego człowieka w kierunku wyższej sprawności umysłowej, zmianie ulega struktura kompetencji, wzrasta rola procesów intelektualnych, w których media stanowią ważny czynnik.

„Wychodzenie poza dostarczone informacje” – na nowo odkryty Jerome Seymour Bruner

Bruner jest prekursorem kształcenia wspomagającego rozwój. Postrzega człowieka jako jednostkę przetwarzającą informację, myślącą i twórczą, zwraca uwagę na potencjał intelektualny człowieka. Twierdzi, że edukacja musi uruchamiać u ucznia proces odkrywania. Przyswojona wiedza najbardziej przydaje się uczniowi wówczas, gdy do jej „odkrywania” prowadzą jego własne wysiłki poznawcze (zob. Bruner, 1978, s. 361–378). *Wychodzenie poza dostarczone informacje* to kluczowe pojęcie w koncepcji Brunera i stanowi określoną procedurę postępowania edukacyjnego. Z teorii Brunera (1978, s. 378–412) wynika, że człowiek wykracza poza dostarczone informację wtedy, gdy: 1) potrafi umieścić aktualne dane w jakimś ogólniejszym, kategoryjnym systemie kodującym; 2) potrafi odczytać z tego systemu dodatkowe informacje, a także 3) potrafi zastosować/wykorzystać wyuczone (znane, opanowane) systemy kodujące do nowych zdarzeń, sytuacji. Bruner określa ten proces jako *transfer uczenia się*.

Wymienia cztery główne warunki maksymalizujące transfer uczenia się na nowe sytuacje: 1) nastawienie lub postawa; 2) stan potrzeby; 3) stopień wyuczenia i jego związek z kodowaniem kategoryalnym oraz 4) różnorodność treningu (Bruner, 1978, s. 378–412).

Pedagogika medialna pozwala na „wychodzenie poza dostarczone informację”, które uczniowie nabywają w szkole. W dobie multiplikacji środków elektronicznych ważne jest zbliżenie edukacji do rzeczywistości, która bez cyfrowych mediów już nie funkcjonuje. Media, technologie informacyjne, i to należy wyraźnie podkreślić, przestają już być zaledwie suplementem rzeczywistości edukacyjnej, zaczynają ją konstytuować.

Polska szkoła powinna być postrzegana jako promotor nowoczesnej teorii i praktyki. Dlatego zadaniem nauczyciela jest stwarzanie optymalnych warunków, które pomogą uczniowi w organizowaniu i ocenianiu własnego uczenia się, przyjmowaniu coraz większej odpowiedzialności za własną naukę, kształtowaniu umiejętności poszukiwania, porządkowania i wykorzystania informacji z różnych źródeł, a także w efektywnym posługiwaniu się nowoczesną technologią informacyjną.

Warschauer zwraca uwagę na istnienie czterech ważnych zasobów warunkujących efektywne wykorzystanie nowych technologii. Są to: 1) zasoby fizyczne (możliwości dostępu do komputerów i technologii telekomunikacyjnych); 2) zasoby cyfrowe: dostępne w sieci internetowej różnorodne treści; 3) zasoby ludzkie: praktyczne umiejętności posługiwania się internetem i poziom wykształcenia; 4) zasoby społeczne: wspólnotowe, instytucjonalne i społeczne struktury które stanowią wsparcie w dostępie do ICT (Warschauer, 2002). Wszystkie te zasoby z jednej strony warunkują efektywne użycie nowych technologii, z drugiej natomiast są wynikiem właściwego ich wykorzystania. Tym bardziej że medialne otoczenie daje jednostce wiele szans – staje się źródłem wiedzy, doświadczeń, możliwości rozwoju własnych zainteresowań, realizacji potrzeb i aspiracji. Niezbędna jest więc umiejętna ingerencja nauczyciela, aby pozytywne oddziaływania ze strony mediów wzmacniać, a negatywne zneutralizować. To zapewnia pedagogika medialna.

Podsumowanie

Obecnie posiadanie przez uczniów informacji czy wiadomości tylko ze szkolnego programu nauczania może być przyczyną wyalienowania ich z realnej rzeczywistości, co często określane jest syndromem szoku informacyjnego i medialnego. Stąd ważnym zadaniem systemu kształcenia staje się przygotowanie młodego pokolenia zdolnego do funkcjonowania w cywilizacji informacyjnej, posiadającego umiejętności komunikowania się, efektywnego korzystania z mass mediów, pracy zespołowej, samooceny czy samodoskonalenia. Ponadto szkoła, w której wykorzystuje się racjonalnie nowoczesne technologie informa-

cyjne, musi zmienić organizację procesu nauczania i uczenia. Nauczyciel może inaczej pomóc uczniowi – nie poprzez transmisję szczegółowych informacji, wiadomości czy konkretnej wiedzy, ale poprzez wskazanie, co z tą wiedzą uczeń może zrobić. Bruner w swoim modelu poznawczo-rozwojowym tę metodę nauczania określa jako uczenie się przez odkrywanie, które pomaga dziecku przyjąć odpowiedzialność za własne uczenie się, rozwija bardziej złożone myślenie, pozwala koncentrować się na wewnętrznej, a nie zewnętrznej motywacji i pomaga dziecku zapamiętywać (i przetwarzać) ważne informacje (Bruner, 1978, s. 661–679). Im bardziej dziecko potrafi traktować uczenie się jako odkrywanie czegoś, a nie uczenie się o czymś, tym silniej wystąpi u niego tendencja do uczenia się na zasadzie autonomicznego samonagradzania, gdzie nagrodą będzie samo odkrycie (Bruner, 1978, s. 670).

Reasumując, proces nauczania nie polega już na sztywnym realizowaniu programu, lecz na reagowaniu na pojawiające się problemy i na umiejętności stworzenia odpowiednich warunków do ich rozwiązywania, czyli „wychodzenie poza dostarczone informacje”. Często uczniowie sami sygnalizują, czego jeszcze nie wiedzą, co sprawia im kłopoty i to jest ten właśnie impuls dla nauczyciela, co ma robić na lekcji.

Literatura

- Bruner, J.S. (1978). *Poza dostarczone informacje*. Warszawa: PWN.
- Mead, M. (1978). *Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego*, Warszawa: PWN.
- Nosal, C. (2004). Psychologia kompetencji w dobie nowej technologii informacyjnej. W: W. Strykowski, W. Skrzydlewski (red.), *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy* (s. 21–26). Poznań: eMPI².
- Piaget, J. (1988). The Origins of Intelligence. W: Ch. Galloway (red.), *Psychologia uczenia się i nauczania* (s. 92–99). T. 2. Warszawa: PWN.
- Siemieniecki, B. (2009). *Edukacja medialna i technologia informacyjna*. Pobrane z: <http://gazeta-it.pl/200305225148/Edukacja-medialna-i-technologia-informacyjna-w-dobie-reform-ksztalcenia-nauczycieli.html> (12.02.2009).
- Skrzydlewski, W., Kuźmicz, K., Michalak, A. (2006). Wybrane aspekty e-lerningu. W: W. Strykowski (red.), *Od nowych technik nauczania do edukacji wirtualnej* (s. 527–543). Poznań: Wyd. PTTIME.
- Strykowski, W. (1999). Po pedagogikę medialną do Poznania. *Kwartalnik Polskiego Towarzystwa Technologii i Mediów Edukacyjnych*, 1, 1–2.
- Strykowski, W. (2005). Pedagogika medialna. W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku* (s. 169–171). T. IV. Warszawa: Żak.
- Warschauer, M. (2002). *Reconceptualizing the Digital Divide*. Pobrane z: http://www.firstmonday.org/issues/issue7_7/warschauer/index.html (23.04.2018).